

« »Што се мене тиче, мени не припада ни заслуга да сам открио постојање класа у модерном друштву, као ни то да сам открио њихову међусобну борбу. Давно пре мене буржоаски историчари изложили су историјски развитак те борбе класа, а буржоаски економисти економску анатомију класа. Оно ново што сам ја учинио састоји се у томе што сам доказао следеће: 1) да је постојање класа повезано с одређеним, историјским фазама, развитка производње; 2) да класна борба неизбежно води диктатури пролетаријата; 3) да та диктатура представља само прелаз к уништењу свих класа и к бескласном друштву»

У овим речима Маркс је успео да запањујуће рељефно изрази главну и темељну разлику свог учења од учења најбољих и најдубљих мислилаца буржоазије... ”

В.И.Лењин, ДРЖАВА И РЕВОЛУЦИЈА

Революционарни савез рада Србије

savezrada.org

Владимир Илич Лењин

Историска судбина учења Карла Маркса

Штампано у „Правди“. бр. 50, 1 марта 1913 г.

Главно у Марксову учењу јесте објашњење светско-историске улоге пролетаријата као ствараоца социјалистичког друштва. Да ли је ток догађаја у целом свету потврдио то учење, пошто га је Маркс изложио?

Први пут га је Маркс изнео 1844 године. „Комунистички манифест“ Маркса и Енгелса, који је изишао 1848 године, даје већ целовито, систематско, све до данас најбоље излагање тог учења. Светска историја од тог времена дели се јасно на три главна периода: 1) од револуције 1848 године до Париске комуне (1871); 2) од Париске комуне до руске револуције (1905); 3) од руске револуције.

Бацимо поглед на судбину Марксова учења у свакоме од тих периода.

I

У почетку првог периода Марксово учење нипошто не преовлађује. Оно је само једна од необично многобројних фракција или струја социјализма. Преовлађују пак такви облици социјализма који су у основи сродни нашем народњаштву: несхватање материјалистичке основе историског кретања, незнање да се издвоји улога и значај сваке класе капиталистичког друштва, прикривање буржоаске суштине демократских преображаја разним, тобоже социјалистичким, фразама о „народу“, „праведности“, „праву“ итд.

Револуција 1848 године задаје смртни ударац свим тим бучним, шареним, дречећим облицима предмарксовског социјализма. Револуција у свим земљама показује разне класе друштва у *акцији*. Стрељање радника које је извршила републиканска буржоазија у јунским данима 1848 године у Паризу коначно одређује социјалистичку природу *самог* пролетаријата. Либерална буржоазија боји се сто пута више самосталности те класе него ма које реакције. Кукавички либерализам вуче се пред њом побачке. Сељаштво се задовољава укидањем остатака феудализма и прелази на страну реда, тек понекад се колебајући између *радничке демократије и буржоаског либерализма*. Сва учења о некласном социјализму и о некласној политици показују се као чиста бесмислица.

Париска комуна (1871) довршава тај развитак буржоаских преображаја; република, то јест онај облик државног уређења у коме се класни односи појављују у најмање прикривеном облику, за своје учвршћење има да захвали само херојству пролетаријата.

У свим осталим европским земљама замршенији и недовршенији развитак доводи до истог таквог буржоаског друштва какво се било формирало. Крајем првог периода (1848-1871), периода бура и револуција, предмарксовски социјализам *умире*. Рађају се самосталне *пролетерске* партије: прва Интернационала (1864-1872) и немачка социјал-демократија.

II

Други период (1872-1904) разликује се од првога „мирним“ карактером, отсуством револуција. Запад је с буржоаским револуцијама свршио. Исток још није дорастао до њих.

Запад улази у период „мирне“ припреме за епоху будућих преображаја. Свуда се формирају социјалистичке партије, пролетерске по својој основи, које се уче искоришћавати буржоаски парламентаризам, стварати своју дневну штампу, своје просветне установе, своје синдикате, своје задруге. Марксово учење односи потпуну победу и *иде у ширину*. Полако, али непрестано, напредује процес одабирања и прикупљања снага пролетаријата, припреме за битке које долазе.

Дијалектика историје јесте таква, да теоретска победа марксизма приморава његове непријатеље да се *прерушавају* у марксисте. У себи трули либерализам покушава да оживи у облику социјалистичког *опортунизма*. Период припреме снага за велике битке

они тумаче у смислу одрицања од тих битака. Побољшање положаја робова за борбу против најамног ропства они објашњавају у том смислу да робови треба да своја права на слободу продаду за грош. Бојажљиво проповедају „социјални мир“ (тј. мир с господарима робова), одрицање од класне борбе итд. Међу социјалистичким парламентарцима, разним чиновницима радничког покрета и „симпатизерском“ интелегенцијом они имају врло много присталица.

III

Нису опортунисти стигли ни да се нахвале „социјалним миром“ и непотребношћу бура при „демократији“, кад се у Азији отворио нов извор највећих светских бура. После руске револуције следиле су турска, персиска, кинеска. Управо сада живимо у епосу тих бура и њиховог „одраза назад“ на Европу. Ма каква била судбина велике кинеске републике, на коју сада оштре зубе разне „цивилизоване“ хијене, никакве снаге у свету неће успоставити стари феудализам у Азији, неће збрисати с лица земље херојски демократизам народних маса у азиским и полуазиским земљама.

Неке људе, који нису запажали услове припреме и развитка масовне борбе, дуга одгађања одлучне борбе против капитализма у Европи доводила су до очајања и до анархизма. Сада видимо како је анархистичко очајање кратковидо и малодушно. Не очајање, већ бодрост треба црпсти из чињеница да је Азија са својих 800 милиона увучена у борбу за те исте европске идеале.

Револуције у Азији показале су нам ону исту бескарактерност и подлост либерализма, онај исти искључиви значај самосталности демократских маса, оно исто јасно разграничење пролетаријата од сваке буржоазије. Онај ко после искуства и Европе и Азије говори о некласној политици и о некласном социјализму, тога треба просто ставити у кавез и показивати напоредо с каквим аустралиским кенгуром.

После Азије почела се мицати — само не на азиски начин — и Европа. „Мирни“ период 1872- 1904 године заувек је отишао у неповрат. Скупоћа и јарам трустова изазивају невиђено заоштравање економске борбе, која је кренула с места чак либерализмом највише деморалисане енглеске раднике. Пред нашим очима сазрева политичка криза чак у „најтврђој“ буржоаско-јункерској земљи, Немачкој. Бесно наоружавање и политика империјализма чине од савремене Европе такав „социјални мир“, који је највише налик на

буре барута. А распадање свих буржоаских партија и сазревање пролетаријата стално напредује.

После појаве марксизма свака од трију великих епоха светске историје доносила му је нове потврде и нове тријумфе. Али ће још већи тријумф донети марксизму, као учењу пролетаријата, историска епоха која долази.

*Штампано у „Правди“ бр. 50, 1 марта 1913 г.
В. И. Лењин, Дела, 3 изд., св. XVI, стр. 331—333.*

Владимир Илич Лењин

Три извора и три саставна дела марксизма

Штампано у часопису „Просвещение“ број 3, март 1913 г.

Марксово учење изазива против себе у целом цивилизованом свету највеће непријатељство и мржњу читаве буржоаске (и званичне и либералне) науке, која у марксизму гледа неку врсту „штетне секте“. Друкчији став не може се ни очекивати, јер у друштву изграђеном на класној борби „непристрасне“ социјалне науке не може бити. *Читава* званична и либерална наука *брани*, на овај или онај начин, најамно ропство, док је марксизам објавио немилосрдан рат том ропству. Очекивати непристрасну науку у друштву најамног ропства исто је таква глупа наивност као и очекивати непристрасност фабриканата у питању о томе не треба ли радницима повећати плату смањивши профит капитала.

Али то није све. Историја филозофије и историја социјалне науке показују потпуно јасно да у марксизму нема ничег налик на „секташтво“ у смислу неког затвореног, скамењеног учења, које је настало *по страни* од главног пута развитка светске цивилизације. Напротив, сва Марксова генијалност састоји се баш у томе што је он дао одговоре на питања која је напредна мисао човечанства већ поставила. Његово учење настало је као директан и непосредан *наставак* учења највећих претставника филозофије, политичке економије и социјализма.

Марксово учење је свемоћно, јер је истинито. Оно је потпуно и складно, оно даје људима целовит поглед на свет, који се не може помирити ни с каквим празноверјем, ни с каквом реакцијом, ни с каквом одбраном буржоаског угњетавања. Оно је законити наследник најбољег што је створило човечанство у XIX веку у немачкој филозофији, енглеској политичкој економији, француском социјализму.

Баш на тим трима изворима и уједно саставним деловима марксизма ми ћемо се мало зауставити.

I

Филозофија марксизма јесте *материјализам*. У току читаве новије историје Европе, а нарочито крајем XVIII века у Француској, где се разбуктала одлучна битка против свакојаке средњовековне старежи, против феудализма у установама и идејама^[1], материјализам се показао као једина доследна филозофија, верна свим учењима природних наука, непријатељска празноверју, итд. Стога су непријатељи демократије свим силама настојали да „побију“, поткопају, оклеветају материјализам и бранили су различите облике филозофског идеализма, који се увек своди, на овај или онај начин, на одбрану или подршку религије.

Маркс и Енгелс најодлучније су бранили филозофски материјализам и много су пута објашњавали дубоку погрешност сваког скретања с те основе. Њихови погледи су најјасније и најподробније изложени у Енгелсовим делима: „Лудвиг Фојербах“ и „Анти-Диринг“, која су — слично „Комунистичком манифесту“ — приручник сваког свесног радника.

Али Маркс се није зауставио на материјализму XVIII века, него је филозофију развио даље. Он ју је обогатио тековинама немачке класичне филозофије, особито Хегеловог система, који је са своје стране довео до Фојербаховог материјализма. Главна од тих тековина је *дијалектика*, тј. учење о развоју у његовом најпунијем, најдубљем и од једностраности најслободнијем облику, учење о релативности људског знања које нам даје одраз материје која се вечно развија. Најновија открића природних наука — радијум, електрони, претварање елемената — сјајно су потврдили Марксов дијалектички материјализам насупрот учењима буржоаских филозофа с њиховим „новим“ враћањима старом и трулом идеализму.

Продубљујући и развијајући филозофски материјализам, Маркс га је довео до краја, проширио његову спознају природе на спознају *људског друштва*. Највећа тековина научне мисли био је — Марксов *историски материјализам*. Хаос и произвољност, који су све дотада владали у погледима на историју и на политику, били су смењени необично целовитом и складном научном теоријом, која показује како се из једног система

друштвеног живота, услед пораста производних снага, развија други, виши, — како, на пример, из феудализма израста капитализам.

Као год што спознаја човека одражава природу која постоји независно од њега, тј. материју која се развија, тако *друштвена спознаја човека* (тј. разна филозофска, религиозна, политичка итд. схватања и учења) одражава *економску структуру* друштва. Политичке установе су надградња над економском основом. Ми видимо, на пример, како разни политички облици савремених европских држава служе јачању владавине буржоазије над пролетаријатом.

Марксова филозофија је завршени филозофски материјализам, који је дао човечанству, а радничкој класи посебно, велика средства спознаје.

II

Утврдивши да је економска структура основа на којој се издиже политичка надградња, Маркс је највише пажње посветио проучавању те економске структуре. Главно Марксово дело — „Капитал“ — посвећено је проучавању економске структуре савременог, тј. капиталистичког друштва.

Класична политичка економија пре Маркса формирала се у Енглеској — најразвијенијој капиталистичкој земљи. Адам Смит и Давид Рикардо, испитујући економску структуру, створили су почетке *радне теорије вредности*. Маркс је наставио њихово дело. Он је строго образложио и доследно развио ту теорију. Он је показао да се вредност сваке робе одређује количином друштвено потребног радног времена које се употребљава за производњу робе.

Тамо где су буржоаски економисти видели однос између ствари (размена робе за робу), тамо је Маркс открио *однос између људи*. Размена роба изражава везу између појединих произвођача посредством тржишта. *Новац* значи да та веза постаје све тешња, нераздвојно повезујући читав привредни живот појединих произвођача у једну целину. *Капитал* значи даљи развитак те везе; радна снага човека постаје роба. Најамни радник продаје своју радну снагу власнику земље, фабрика, оруђа за рад. Један део радног дана радник употребљава за то да покрије трошкове за издржавање себе и своје породице (надница), а

други део дана радник ради бесплатно, стварајући *вишак вредности* за капиталиста, извор профита, извор богатства капиталистичке класе.

Учење о вишку вредности је угаони камен Марксове економске теорије. Капитал, створен радом радника, угњетава радника, упропашћава ситне поседнике и ствара армију незапослених. У индустрији победа крупне производње уочљива је на први поглед, али и у земљорадњи видимо исту појаву: надмоћност крупне капиталистичке земљорадње повећава се, примена машина расте, сељачко газдинство доспева у замку новчаног капитала, слаби и пропада под јармом заостале технике. У земљорадњи су облици пропадања ситне производње друкчији, али само пропадање је неоспорна чињеница.

Уништавајући ситну производњу капитал води до повећања продуктивности рада и до стварања монополског положаја удружења најкрупнијих капиталиста. Сама производња постаје све више друштвена, — стотине хиљада и милони радника повезују се у плански привредни организам, — а производ заједничког рада присваја шачица капиталиста. Расте анархија производње, кризе, дивља јагма за тржиштем, необезбеђеност опстанка за масу становништва.

Повећавајући зависност радника од капитала, капиталистички поредак ствара велику снагу уједињеног рада.

Маркс је истражио развитак капитализма од првих почетака робне привреде, од просте размене, до његових највиших облика, до крупне производње.

И искуство свих капиталистичких земаља, како старих, тако и нових, из године у годину очигледно, показује све већем и већем броју радника правилност тог Марксовог учења.

Капитализам је победио у читавом свету, али та победа само је увод у победу рада над капиталом.

III

Кад је био оборен феудализам и “слободно” капиталистичко друштво угледало света, — одмах се показало да та слобода значи нов систем угњетавања и експлоатације

трудбеника. Одмах су почела ницати различита социјалистичка учења, као одраз тог угњетавања и протест против њега. Али првобитни социјализам био је *утописки* социјализам. Он је критиковао капиталистичко друштво, осуђивао га, проклињао га, маштао о његовом уништењу, фантазирао о бољем поретку, убеђивао богате о неморалности експлоатације.

Али утописки социјализам није могао показати стварни излаз. Он није умео ни објаснити суштину најамног ропства под капитализмом, ни открити законе његова развика, ни наћи ону *друштвену снагу* која је способна да постане творац новог друштва.

Међутим, бурне револуције, које су пратиле пад феудализма свуда у Европи и нарочито у Француској, све очигледније су откривале борбу *класа* као основу читавог развика и као његову покретачку снагу.

Ниједна победа политичке слободе над феудалном класом није била извојевана без очајног отпора. Ниједна капиталистичка земља није се формирала на више мање слободној, демократској основи без борбе на живот и смрт између разних класа капиталистичког друштва.

Марксова генијалност састоји се у томе што је знао да отуда, раније од свих, изведе и доследно спроведе онај закључак коме нас учи светска историја. Тај закључак јесте учење о *класној борби*.

Људи су увек били и увек ће бити глупе жртве обмане и самообмане у политици, док не науче да за сваком моралном, религиозном, политичком, социјалном фразом, изјавом, обећањем траже *интересе* ових или ових класа. Присталице реформе и побољшања увек ће бити насамаривани од заштитника старог, док не схвате да се свака стара установа, ма колико она изгледала апсурдна и трула, одржава снагама ових или оних владајућих класа. А да се сломи отпор тих класа, постоји *само једно* средство: у самом друштву које нас окружује наћи, просветити и организовати за борбу такве снаге, које могу — и по свом друштвеном положају *морају* — да буду снага која је способна да збрише старо и створи ново.

Само Марксов филозофски материјализам показао је пролетаријату излаз из духовног ропства, у коме су досад тавориле све угњетене класе. Само Марксова економска теорија објаснила је стварни положај пролетаријата у општем систему капитализма.

У целој свету, од Америке до Јапана и од Шведске до Јужне Африке, многе се самосталне организације пролетаријата. Он се просвећује и васпитава водећи своју класну борбу, избавља се од предрасуда буржоаског друштва, окупља се све тешње и учи се да мери меру својих успеха, прекаљује своје снаге и незадрживо расте.

*Штампано у часопису „Просвещение“ број 3, март 1913 г.
В. И. Лењин. Дела, 3 изд., св. XVI, стр. 349—353.*

Напомене

^[A]Мисли се на француску буржоаску револуцију (1789-1793 г.), Ред.
